

УДК 610(477.42)

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИДОБУТКУ БУРШТИНУ**Цимбалюк В.І.**

Національний університет водного господарства та природокористування

У статті проаналізовані причини незаконного видобутку бурштину місцевими жителями та встановлені суб'єкти незаконного видобування бурштину та його обігу. Зроблено оцінку законодавства України в окресленій сфері та окреслені шляхи його вдосконалення.

Ключові слова: незаконний видобуток бурштину, правове регулювання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблематика незаконного видобутку корисних копалин загальнодержавного значення у наш час набула особливої актуальності. Внаслідок стихійного промислу із видобутку та реалізації бурштину завдаються значні матеріальні та екологічні збитки державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання правового регулювання видобутку бурштину розглядалося у працях таких науковців як В.В. Галуцько, І.В. Гриненко, П.В. Діхтієвський та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. За статистичними даними у Рівненській області за останні роки знищено родючий шар ґрунту на площі понад 150 га землі, пошкоджено більше 400 га лісу, в Житомирській – пошкоджено майже 200 га земель лісгосподарського призначення [2]. У зв'язку з цим виникає потреба комплексного дослідження проблем правового регулювання законодавства щодо видобутку бурштину.

Метою статті є пошук шляхів удосконалення правового регулювання щодо видобутку бурштину.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 року № 827, бурштин внесений до переліку корисних копалин загальнодержавного значення як сировина ювелірна (дорогоцінне каміння) [1]. За запасами бурштину Україна є одним з європейських лідерів. Потенційні запаси бурштину лише у Дубровицькому, Сарненському та Володимирецькому районах Рівненської області становлять понад 1400 т, а видобувається компаніями, які мають державні ліцензії, всього близько 4 т. цього каменю в рік. Поряд з цим такі масштаби незаконного видобутку бурштину породжують проблему дотримання законів охорони природи та використання природних ресурсів.

Проте, насправді, ці обсяги видобутку бурштину лише незначний відсоток від реального видобування його у зоні Полісся. Значно більше бурштину викопують «старателі» на неузаконених промислах, які держава не контролює. Обсяг незаконного видобутку бурштину за оцінками експертів, сягає від 120 до 300 т на рік, з річним доходом на чорному ринку та контрабандному його переміщенню в інші країни, від 300 до 320 млн. доларів США в рік [2-6].

При цьому слід зазначити, що окрім прямих великих за розмірами економічних втрат від протиправного видобутку бурштину, Україна потерпає від втрати родючості ґрунтів на

значних територіях покритих лісами, чагарниками, водно-болотними та сільськогосподарськими угіддями. Причиною втрати родючості дерново-підзолистих супіщаних та дерново-глеєвих ґрунтів у зоні Полісся є застосування при видобутку бурштину двох способів: механічного і гідравлічного.

Механічний спосіб включає механічну розробку масиву ґрунту у відкритому кар'єрі або під землею, розкриття продуктивного шару ґрунту, екскаваційні роботи, транспортування породи, грохочення, розмив породи, видалення бурштину. Недоліками такого способу видобутку бурштину є велика енергоємність, винос породи на поверхню, формування кар'єру та потреба у проведенні рекультивациі ґрунту.

Гідравлічний спосіб здійснюється під час розмивання продуктивного шару ґрунту струминами води високого тиску та виносу бурштину на поверхню родовища гідравлічними потоками. Недоліком є винос породи на поверхню ґрунту, неповне вилучення бурштину, зміна структури ґрунтів, утворення порожнин в еліпсоїдних ліках.

Як свідчать дані аналізу причинами незаконного видобутку, скуповування, зберігання, транспортування, переробки й реалізації бурштину є:

- високий відсоток безробіття й тяжке матеріальне становище населення сіл після проведення аграрної реформи;
- неглибоке залягання від денної поверхні продуктивних шарів бурштину та наявності неподалік водних об'єктів;
- значна віддаленість від густонаселених сіл і містечок, бездоріжжя, залісненість і висока заболоченість території;
- недосконалість або недієздатність законів про охорону корисних копалин і нормативно-правового забезпечення трудової діяльності в сфері видобутку, переробки й використання бурштину;
- неефективна протидія незаконному видобутку та обороту бурштину в державі з боку посадових осіб сільських, районних, обласних адміністрацій і рад, Кабінету Міністрів та Верховної Ради України;
- наявність на території країни корумпованих працівників правоохоронних органів, прокуратури та судів;
- потурання зі сторони країн ЄС контрабандному переміщенню бурштину видобутому в Україні;
- відсутність контролю за обґрунтуванням дозволів на затвердження промислових запасів бурштину;

• низька екологічна свідомість у жителів сіл поблизу яких ведеться незаконний видобуток бурштину.

За даними анкетувань в останні роки незаконним видобутком і оборотом бурштину, прямо або побічно, займались в Україні від 100 до 300 тис. громадян, які умовно, з позицій участі та дотримання їх прав і інтересів, можна поділити на наступні групи:

- старателі – ті, хто здійснюють незаконний видобуток бурштину;

- працівники місцевих органів влади – за невтручання у незаконний видобуток бурштину беруть побори зі старателів або стали учасниками злочинних угруповань;

- працівники обласних і центральних органів влади – є учасниками грошових потоків від незаконного видобування бурштину відповідно з районів та областей;

- працівники Міністерства екології та природних ресурсів, Державні агентства водних, лісових ресурсів, Державної служби геодезії і надр, Державної фіскальної служби – не забезпечують та халатно відносяться до дотримання вимог щодо охорони довкілля передбачених у Земельному, Водному, Лісовому Кодексах, Закону про ПЗФ, тощо;

- працівники правоохоронних органів (поліцейські, прокурори) – Халатне відношення до виконання службових повноважень, нерідко здійснюють побори зі старателів, або прикривають незаконний видобуток бурштину;

- громадські організації – не приймають участі у збереженні корисних копалин, біорізноманіття, ґрунтового покриву;

- науковці – передають старателям матеріали вишукувань запасів бурштину та технологій придатних для незаконного видобутку бурштину малими бригадами;

- бізнес (малий та середній) – налагоджують підпільний обробіток бурштину (ювелірні вироби, прикраси, портрети, картини, тощо);

- контрабандисти – скуповують та нелегальним способом переправляють бурштин, вироби з бурштину за кордон.

Такий розподіл суб'єктів видобутку бурштину обов'язково необхідно враховувати при розробці і пошуку заходів, спрямованих на законодавче врегулювання видобутку бурштину. Закон повинен збалансувати інтереси держави та місцевих жителів, в іншому випадку його практичне втілення буде неможливим.

Народними депутатами України робилися неодноразові спроби врегулювати питання видобутку бурштину. Так, на розгляді Верховної Ради України перебувало декілька законопроектів, серед яких Проект Закону «Про бурштин» № 5497 від 29.12.2009; Проект Закону «Про особливості видобутку бурштину-сирцю на родовищах і проявах, які не мають промислового значення» від 02.08.2011 № 9041; Проект Закону «Про особливості видобутку бурштину-сирцю на

родовищах і проявах, які не мають промислового значення» № 1351 від 10.12.2014; Проект Закону «Про видобування та реалізацію бурштину» № 1351-1 від 26.12.2014.

Вважаємо за доцільне більш детально проаналізувати останній із законопроектів, який був відхилений народними депутатами у другому читанні. Серед переваг законопроекту відмітимо те, що право видобування бурштину за договором пропонується надати старательській артіллі; введення категорії місцевого старателя; надання права місцевим громадам на видачу дозволів із видобутку бурштину. До недоліків названого законопроекту віднесемо: складність процедури на отримання дозволів з метою видобутку бурштину, відсутність законодавчого підґрунтя для створення державних пунктів з видобутку бурштину.

В той же час, незважаючи на недоліки названого законопроекту його прийняття значною мірою сприяло б подоланню кризи у сфері видобутку бурштину, дозволило б зробити перші кроки для подолання самовільного видобутку бурштину, створило б передумови для видачі дозволів.

З метою удосконалення правового регулювання видобутку бурштину важливо застосувати системний підхід та вжити наступних заходів:

- прийняти спеціальний закон, який врегулюватиме питання видобутку та реалізації бурштину, а також привести у відповідність до даного закону інші законодавчі акти;

- врахувати досвід європейських країн в питаннях правового врегулювання видобутку бурштину.

- удосконалити адміністративні та кримінальні норми щодо незаконного видобування бурштину з метою ефективної протидії названим правопорушенням.

Висновки і пропозиції.

1. Бурштин – це корисна копалина загальнодержавного значення, яка використовується для виготовлення ювелірних виробів, прикрас, а також у хімічній, фармацевтичній та інших галузях виробництва.

2. «Старателі» при незаконному видобуванні бурштину застосовують два, небезпечних для довкілля способів його добування: розкопів у вигляді шурфів; гідравлічний, який передбачає розмив струминами високого тиску продуктивного шару та виносу з потоками бурштину на поверхню ґрунту.

3. Основними причинами незаконного видобутку і обороту бурштину є недосконалість та недієздатність законів про охорону корисних копалин і нормативно-правового забезпечення його видобутку і обороту.

4. Значна кількість суб'єктів задіяна у незаконному видобуванні і обороті бурштину засвідчує про наявність організованих злочинних угруповань, які контролюють процес від його видобутку до переміщення через кордон.

Список літератури:

1. «Бурштинова лихоманка» загрожує Україні екологічною катастрофою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/a-19077232.-2016.-26.02>.
2. Афера на мільярд: як розкрадають багаті на бурштин землі Рівненщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.informator.news/afera-na-milyard-yak-rozkradayut-bahati-na-burshtyn-zemli-rivnenschyny/-2016.-22.02>.
3. Камінь спотикання: що робити з українським бурштином? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/society/2015/11/151010_amber_story_rl.-2015.-9.11.
4. Кримінальний бурштиновидобуток на Рівненщині під «дахом» влади: розслідування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.4vlada.com/rivne/40389.-2014.-18.12>.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
6. Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного і місцевого значення: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 р. № 827 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/827-94-%D0%BF>
7. Проект закону України від 14 лютого 2015 р. № 1351-1 «Про видобування та реалізацію бурштину»: [Розенблатом Б.С., Томенко М.В., Дзюбликом П.В., Кривенком В.В., Павелко А.В.]: [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53194
8. Служба безпеки України вилучила бурштину на 1,5 мільйона у підпільній майстерні під Луцьком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volynnews.com/news/extreme/poblyzu-lutska-vyivavlyu-pidpilnu-maysterniu-z-obrobky-burshtynu/.-2016.-5.01>.

Цимбалюк В.И.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОБЫЧИ ЯНТАРЯ**Аннотация**

В статье проанализированы причины незаконной добычи янтаря местными жителями и установлены субъекты незаконной добычи янтаря и его обращения. Произведена оценка законодательства Украины в очерченной сфере и намечены пути его совершенствования.

Ключевые слова: добыча янтаря, правовое регулирование.

Tsimbalyuk V.I.

National University of Water and Environmental Engineering

THE PROBLEM OF LEGAL REGULATION OF BURSHTIN'S EXERCISE**Summary**

The article analyzes the reasons for the illegal extraction of amber by local residents and the established subjects of illegal amber mining and its circulation. The estimation of the legislation of Ukraine in the defined sphere is made and the ways of its improvement are outlined.

Keywords: illegal amber mining, legal regulation.